



## Školní program proti šikanování

### Příloha č. 3 Minimálního preventivního programu pro školní rok 2023/2024

#### 1. Základní ustanovení

- a. Školní program proti šikanování vychází z Metodického pokynu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016), je vypracován v souladu s minimálním preventivním programem.
- b. Škola má ze zákona jednoznačnou odpovědnost za vytváření a udržování bezpečného prostředí, za ochranu žáků a jejich zdraví a za předcházení vzniku jakýchkoli forem rizikového chování na škole, tedy i šikany. Ředitel školy má zároveň odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance, tedy také za prevenci šikany zaměřené na učitele (1 § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů).

#### 2. Charakteristika šikany

- a. Agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepříjemností útoku pro oběť a samoúčelností agrese.
- b. Většina obětí šikany a svědků se snaží situaci udržet co nejdéle v tajnosti, bojí se někomu svěřit, důsledkem může být podcenění závažnosti a rozsahu výskytu šikany nebo obtížné nalezení útočníků.

IČ: 709 84 158

Bankovní spojení: Komerční banka, a.s.

Číslo účtu: 24634761/0100

Adresa:

Gen. Janka 1208

709 00 Ostrava

Kontakty:

tel.: 596 622 284

e-mail: reditelnazs@zsgejenjanka.cz

### 3. Podoby šikany

#### a. Přímá šikana

- i. Fyzická – bití, plivání, tahání za vlasy,
- ii. verbální – vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy,
- iii. neverbální – urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zastrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/krádeže věcí nebo učebních pomůcek.

#### b. Nepřímá šikana

- i. Cílem je způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti,
- ii. útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr nemá,
- iii. hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo,
- iv. většinou nefyzická – záměrná ignorace nebo izolování žáka nebo učitele, rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení - u učitele, ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepřijemné sexuální provokace,
- v. v některých případech může být ale také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení.

#### c. Kyberšikana

- i. Elektronická šikana – zakládání falešných profilů na jméno žáka, učitele s dehonestujícím obsahem, prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, facebook.com, prezentace zraňujících komentářů na webu, rozesílání vulgárních nebo výhrůžných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhrůžné SMS nebo e-maily apod.,
- ii. oproti šikaně má mnohem větší dosah – svědkem nebo útočníkem může být i několik lidí,
- iii. často bývá doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany.

## 4. Škádlení, nebo agrese?

- a. Za šikanování se nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemají znaky šikanování.
  - i. Chování přerůstá v šikanu, pokud se žák škádlení nebo agresí neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje.
  - ii. Cítí-li pedagog, že není v jeho moci zastavit zlobení a nerespektování žáků, toto chování se stává vědomým, záměrným, úmyslným, pedagog se cítí bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák × pedagog se obrací – pak toto chování přerůstá v šikanu.

## 5. Stádia šikanování

### a. První stadium: Zrod ostrakismu

- i. Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

### b. Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

- i. V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

### c. Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

- i. Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

#### **d. Čtvrté stadium: Většina přijímá normy**

- i. Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

#### **e. Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana**

- i. Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

## **6. Varovné signály šikanování**

### **a. Přímé varovné signály**

- i. Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty, např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.,
- ii. kritika žáka, zejm. pronášené nepřátelským, nenávistným, pohrdavým tónem,
- iii. nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil,
- iv. příkazy od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem,
- v. žák se podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků,
- vi. nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů, nucení ke spoluúčasti,
- vii. honění, strkání, štouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí,
- viii. rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout,

- ix. žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, omlouvání učitelům apod.

#### **b. Nepřímé varovné signály**

- i. žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády,
- ii. při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními,
- iii. při přestávkách vyhledává blízkost učitelů,
- iv. má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený,
- v. působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči,
- vi. je uzavřený,
- vii. náhlé zhoršení školního prospěchu,
- viii. poškozené, znečištěné věci, časté ztrácení věcí,
- ix. zašpiněný nebo poškozený oděv,
- x. odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy,
- xi. mění svou pravidelnou cestu do školy a ze školy,
- xii. začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole,
- xiii. odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

## **7. Plán řešení šikany – podrobné rozpracování krizového plánu**

### **a. Postup při odhalení šikany nebo podezření na šikanu**

- i. Informovat třídního učitele a členy ŠPP.
- ii. Společně dohodnout další postup – užší koordinační tým (výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, sociální pedagog, třídní učitel).
- iii. Na základě zjištěných informací určit stádium šikany.
- iv. **Rozhovor s obětí**
  1. V soukromí bez přítomnosti ostatních žáků a mimo pozornost agresora.
  2. Ujistit oběť o bezpečí, ochraně informací a vyřešení situace.
  3. Rozhovor vede výchovný poradce nebo školní metodik prevence za účasti třídního učitele.
  4. Nejprve samostatná promluva, poté kladení otázek, všechny sdělené informace uvést písemně a nechat podepsat.

- v. Nalezení svědků**
  - 1. Kdo na šikanu upozornil; spolužák či kamarád; učitelé.
  - 2. vést rozhovor v soukromí, individuálně, upozornit na mlčenlivost.
  - 3. Rozhovor vede výchovný poradce nebo školní metodik prevence za účasti třídního učitele.
  - 4. Nejprve nechat svědky otevřeně o situaci promluvit, pak se teprve doptávat, vše písemně zaznamenávat.
- vi. Rozhovor s agresorem**
  - 1. Minimálně 2 dospělí (výchovný poradce, školní metodik prevence, ředitel školy).
  - 2. Nutno zaskočit agresora, nesmí se dozvědět, kdo co řekl.
  - 3. Pokud je agresorů více, mluvit s každým zvlášť, neumožnit domluvu na výpovědi, najít nejslabšího a toho přesvědčit k výpovědi.
- vii. Schůzka vedení školy s ŠPP a třídním učitelem**
  - 1. Dohodnout opatření a komunikaci se zákonnými zástupci.
- viii. Informování zákonných zástupců agresorů**
  - 1. Seznámení se situací a s navrženými opatřeními, žádost o spolupráci.
  - 2. Z osobního setkání vyhotovit písemný záznam.
- ix. Informování zákonných zástupců oběti**
  - 1. Stanovit opatření a další kroky.
- x. Projednání situace se třídou**
  - 1. Třídní učitel oznámí zjištění a uložená opatření, nejmenuje!
- b. Postup při výbuchu skupinového násilí vůči oběti, tzv. třídního lynčování**
  - i. Překonání šoku pedagoga a záchrana oběti, její odvedení ze třídy a zajištění bezpečí.
  - ii. Informování ostatních kolegů, společné dohodnutí dalšího postupu – užší koordinační tým (výchovný poradce, školní metodik prevence, školní psycholog, sociální pedagog, třídní učitel).
  - iii. **Zabránění domluvě agresorů na výpovědi**
    - 1. Dohlížející učitel zamezí domluvě, třída je rozdělena do skupin.
  - iv. **Pomoc a podpora oběti**

1. Při zranění přivolat lékařskou pomoc a co nejdříve informovat zákonné zástupce oběti.
  2. Není-li oběť zraněna, poskytnout psychickou pomoc, navodit pocit bezpečí a opatrně zjišťujeme, co se stalo (jak, kdo..).
- v. Nahlášení případu na policii**
1. Povinnost školy vyplývající z právních předpisů.
- vi. Vlastní šetření**
1. Musí být provedeno ve stejný den, aby se zamezilo domluvě agresorů na výpovědi.
  2. Pořadí rozhovorů – oběť, svědci, agresori (vždy individuálně!)
  3. Nelze dopustit konfrontaci oběti a svědků s agresory
- vii. Další postup viz Postup při odhalení šikany nebo podezření na šikanu vii.–x.**
- c. Postup při řešení kyberšikany**
- i. Okamžitě zjištění ohlásit pracovníkům ŠPP.
  - ii. Zajistit ochranu oběti.
  - iii. Zajištění důkazního materiálu za pomoci svědků, IT odborníků, operátora mobilní sítě aj.
  - iv. Důkladné prošetření všech souvislostí (může se jednat o doplnění klasické šikany).
  - v. Další postup dle zjištění.

## **8. Právní odpovědnost školy**

- a. Škola má odpovědnost za žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Z tohoto důvodu pedagog musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.
- b. Podle vyhlášky č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školních zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí, odpovídá i za škodu způsobenou žákům v době vykonávání přechodného dohledu, tj. při vyučování a v přímé souvislosti s ním.

- c. Ředitel školy nese odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance dle § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
- d. **Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:**
- i. Dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona).
  - ii. Škola ohlašuje orgánu sociálně-právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný, nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo. Situace ohrožení dítěte přitom musí trvat po takovou dobu nebo nabývat takové intenzity, že nepříznivě ovlivňuje vývoj dítěte anebo je nebo může být příčinou nepříznivého vývoje dítěte (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). V případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které sice výše uvedeným nebyly oznámeny, avšak které jsou svou povahou velmi závažné a nasvědčují tomu, že dítě se nachází v nepříznivé sociální situaci, jelikož jeho přirozené prostředí nedokáže dostatečným způsobem naplňovat své funkce při zajišťování přiměřené ochrany příznivého vývoje dítěte.
  - iii. OSPOD vstupuje do řešení těch případů agresivního chování dítěte ve škole, v nichž jsou tyto projevy pouze sekundárním důsledkem nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny a v nichž je třeba dítěti a jeho rodině zprostředkovat a zajistit odpovídající pomoc a podporu prostřednictvím nástrojů sociální práce.
  - iv. Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství. Tuto skutečnost oznámí ředitel školy nebo jiná pověřená osoba jakoukoliv formou (písemně, telefonicky, osobně) na Policii ČR, v ideálním



případě přímo specialistovi na problematiku mládeže Služby kriminální policie a vyšetřování, jinak na nejbližším obvodním oddělení Policie ČR. V takovém případě vystupuje tato osoba jako oznamovatel a má právo na vyrozumění do jednoho měsíce od podání oznámení. Oznámení může podat také zákonný zástupce dítěte.